

Oponentský posudek na dizertační práci Mgr. Davida Jágra *Parlamentní reprezentace v České republice: Poslanci a senátoři v době krize reprezentativní demokracie a vlády politických stran*

David Jágr předložil k velké obhajobě dizertační práci v rozsahu 292 stran, včetně seznamu použité literatury a přílohy, v níž je uveden dotazník, který sloužil ke sběru dat pro empirickou část práce. Práce se člení na úvod, šest tematických kapitol a závěr. Obsahuje 25 tabulek, 32 grafů a 2 obrázky, které ilustrují probírané téma. Tabulky, grafy i obrázky jsou logicky propojeny s textem a uvedeny v samostatných seznamech na začátku práce.

Po formální stránce práce odpovídá nárokům, ačkoli se místy vyskytují drobné gramatické nedostatky; s ohledem na rozsah práce se však jedná o nepatrný zlomek. Je třeba ocenit pečlivost, se kterou D. Jágr práci finalizoval; od verze k malé obhajobě, kterou jsem měl též možnost posoudit, se kvalitativně posunula.

Téma práce zkoumá proměnu pohledu poslanců a senátorů Parlamentu ČR na výkon parlamentního mandátu. Za *puzzle* k tomuto výzkumu si D. Jágr vybral proměny stranického systému v návaznosti na externí šoky, které ovlivnily celou společnost; tuto proměnu symbolizuje vstup nových (dle Jágra populistických) stran a (spíše) hnutí do parlamentu. Jágrova výzkumná otázka, podle mého mínění velice legitimní, jak členové parlamentu z těchto nových politických stran a hnutí nahlíží na svůj získaný mandát, jeho výkon, v čí prospěch konají, které linie sledují ad. V tomto ohledu je práce v pozitivním slova smyslu **ambiciózní sondou do současné povahy českého parlamentu** z hlediska postojů poslanců a senátorů k výkonu svých mandátů (především v období kolem roku 2020, které bylo pro český parlament jednoznačně kritické). Práce tak vyplňuje jistou mezeru ve výzkumu parlamentu (jeho členů), jak sám D. Jágr uvádí. Na základě dotazníku, který je přílohou práce, lze usoudit, že D. Jágr disponuje značnou datovou základnou, která ne zcela úplně byla využita pro potřeby této práce, a lze tak očekávat, že se nejedná o sondu poslední. Jak jsem již uvedl v předchozím posudku pro potřeby malé obhajoby, práce si v tomto směru (ambice a přístup) velice cením. Vyplňuje uvedenou mezeru; zároveň ambiciózně se snaží bílá místa zaplnit i pro potřeby dalšího komparativního výzkumu.

Práce využívá behaviorální perspektivu politické instituce – parlamentů. Domnívám se, že z politologického hlediska jsou parlamenty, často ve výzkumu opomíjené, tím nejjednodušším prostředím ke zkoumání – velice snadno lze statický pohled na instituci převést do dynamického právě tím, že je vzat v potaz „lidský“ rozměr instituce (v českém případě 281 lidí). Právě tato personalizace (parlamentní) politiky umožňuje pochopit, proč jsou parlamenty jako základní instituce dělby moci (ne)schopné. Za jednotlivými procedurami se schovávají poslanci; jejich přístup k výkonu procedur ovlivňuje vlastní „dělení“ moci.

Byť uvádím, že lze očekávat další výstupy ze šetření, které D. Jágr provedl, závěr práce jakoby nechal tento aspekt neprozkoumaný. Za jistou samozřejmost u dizertačních prací se považuje nastínění dalšího směru výzkumu. V tomto ohledu D. Jágr nechává čtenáře v nejistotě o příštím pokračování. (Zcela explicitní poslední věta práce – a zároveň otázka „Kdo tedy v Parlamentu bez levice reprezentuje voliče levice?“ – je jistě legitimní výzkumnou otázkou naznačující další směr zkoumání, avšak podle mého mínění zasazenou mimo rámec jím předloženého výzkumu.)

D. Jágr pracuje s **rozsáhlou literaturou**, která splňuje požadavky na dizertační práci, a v tématu se vyzná. Použity jsou jak klasická díla, tak i novější práce. Teoretické práce jsou doplňovány komparativními (areálovými) studiemi. Použití literatury je vyrovnáno mezi zahraniční, i česká díla. V tomto směru D. Jágr navazuje na již provedené výzkumu, které publikovali kolegové před ním. Rovněž lze ocenit, že doplnil literaturu o doporučené tituly. Tam, kde je to vhodné, používá nejen literaturu, ale i další zdroje (nálezy Ústavního soudu ČR aj.). Práce by jistě mohla využít i dalších pramenů; vhodné by jistě bylo použití stenoprotokolů a projevů z pléna, na základě nichž by mohl konfrontovat (subjektivní) data z dotazníku s diskurzem. Práce by tím však opustila přístup, který si ke svému zkoumání D. Jágr zvolil. (Nechť tato moje připomínka slouží jako pomyslný námět k dalšímu zkoumání.)

D. Jágr zvolil **výklad** nejprve teorie k tématu (teorie reprezentace coby podstata členů parlamentů zastupujících ty, kteří nemohou být přítomni), současného kontextu (především výzvy, před kterými

reprezentování stojí jak globálně, tak i konkrétně v českém případě), až k vlastnímu empirickému výzkumu. V něm sleduje, jaké role členové parlamentu přijímají, jak se svým mandátem nakládají. V empirické části následně sleduje, jaký mezičlánek představují politické strany (na datech o stranické socializaci, dodržování stranických linií ad.). Empirický výzkum rovněž poskytl vhled do práce poslanců z hlediska materiálního (jakou podporu poslanci a senátoři vyžadují, v jaké míře, s jakou spokojeností). (Podle mého mínění je potom poslední část značně divergující od vlastního záměru práce; sama o sobě je tato část nosná a velice přínosná, částečně i pro politickou reprezentaci, neboť může sloužit jako vodítko pro další zlepšování služeb pro členy parlamentu a profesionalizaci výkonu mandátu. Zde je třeba kriticky uvést, že v českém prostředí se příliš nevede praxe „dotazníků spokojenosti“ na politické úrovni, a akademická obec tak musí/může suplovat tento nedostatek.)

Zvolený výklad je „ne-lineární“. D. Jágr často teoretický výklad protkává poznatky a postřehy z praxe (praktické politiky, politického vývoje). Vzniká tím robustní text, který na jedné straně svědčí o autorově dobré orientaci v tématu a schopnosti aplikovat praxi na teoretické poučky, na druhé straně zvyšuje nároky na čtenáře. Stejně tak D. Jágr kombinuje komparativní poznatky s českými realitami. Tím čtenáře upozorňuje na přesah tématu, jeho globální rozměr, přesněji jeho aktuálnost a univerzální platnost některých otázek souvisejících s *reprezentováním*.

V posudku na verzi k malé obhajobě jsem uváděl určité nedostatky v konceptualizaci práce a jejímu zarámování. Ve verzi práce k velké obhajobě D. Jágr provázal teorii s empirickou částí. Na s. 133 a 134 uvedl, jak svým dotazníkovým šetřením reflektoval již uvedenou a diskutovanou teorii. Tento drobný aspekt jistě pozvedl text, jeho vnitřní soudržnost. Rámování práce je i nadále pojato relativně široce. Jak jsem již uvedl dříve, zvolený „ne-lineární“ výklad často otevírá další a další aspekty, které jistě souvisí s prací člena parlamentu, fungování současných parlamentů, procesu voleb zvolených zástupců voličů aj., netvoří však hlavní linii výkladu. To má lehce negativní dopad podle mého mínění na přístupnost textu. Na s. 65 (podkapitola „Symptomy krize reprezentace“) je obsáhle diskutován pojem krize; až do té míry, že není jasné, krize čeho způsobuje proměny reprezentace (krize ekonomická let 2009–2010, „covidová“ krize 2020–2021, přetrvávající krize programatických pozic tradičních stran (s. 67) ad.). Pomyslné otevírání dalších a dalších aspektů podle mého mínění souvisí i s tím, že některé koncepty jsou stále nedefinované, neukotvené do teorie a zvoleného výkladu. Například teorie *principal-agent*, která se podle mě dotýká procesu reprezentace (delegace), a představuje tak pomocnou linku pro vysvětlení ekonomizujícího přístupu k politické reprezentaci, je několikrát zmíněna, avšak bez větší diskuze, k jakému modelu reprezentativní role se vztahuje.

Další mnou vznesené poznámky k verzi práce předložené k malé obhajobě, které se týkaly věcného uchopení parlamentů, D. Jágr vypořádal (například nejednotnost označení předmětu výzkumu – zákonodárců; úplně se s tím neztotožňuji, neboť tím se role poslanců a senátorů značně zplošťuje, nota bene s ohledem na zarámování výzkumu jako proměnu reprezentativních rolí; dále vysvětlení označení jednotlivých komor parlamentu; používání volební obvody a okrsky ad.). V tomto ohledu je předložená verze jednoznačně kvalitativně vyspělejší a soudržnější.

Dizertační práce D. Jágra představuje jednoznačně původní (empirický!) výzkum, zasazený do relevantních teorií. Jeho přínos pro stav poznání je nezpochybnitelný; diskutované teorie dále rozvíjí. Prostřednictvím svého výzkumu vyplňuje mezeru ve zkoumání českého prostředí; přesah práce pro komparativní využití zkoumání proměn (středo)evropských parlamentů je rovněž nezpochybnitelný. Jak jsem uvedl, práce si velice cením a považuji ji za kvalitní text, který splňuje požadavky na dizertační práce kladené. Davida Jágra lze za jeho ambice, se kterými se pustil do tohoto výzkumu, jenom ocenit a vyzvat, aby v úsilí nepolevoval a i nadále pokračoval.